

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Чамшедзода Чамила дар мавзуи “Тайёрии касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D011900 – Забони хориҷӣ: ду забони хориҷӣ (6D011902 – Назария ва технологияи таълими забонҳои хориҷӣ (таҳсилоти касбӣ) (забони англисӣ)) – ш. Хуҷанд, 2026. – 197 с.

Мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ.

Диссертатсияи Чамшедзода Чамила дар мавзуи «Тайёрии касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисӣ» ба шиносномаи ихтисоси илмӣ барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D011900 – Забони хориҷӣ: ду забони хориҷӣ (6D011902 – Назария ва технологияи таълими забонҳои хориҷӣ (таҳсилоти касбӣ) (забони англисӣ)) мутобиқат мекунад.

Муҳиммияти мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ. Таҳлили ҷараёни таълими забони англисӣ ҳамчун ихтисос дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ нишон медиҳад, ки муттаассифона, дар барномаҳои таълимии амалкунанда тавачҷуҳи воқеӣ бештар ба омӯзиши ҷузҳои луғавӣ ва грамматикӣ матн, хондан ва тарҷумаи он равона мегардад, лекин раванди методӣ барои кор бо матнҳои англисӣ тавассути таҳлили далелҳои асосӣ ва иртиботи онҳо бо ғояи матн, хулосабарорӣ аз мазмуни он, арзёбии ғояи асосии матн, ташреҳ ва тафсири он ба таври мукамал ба роҳ монда намешавад. Мушоҳидаҳои фаъолияти хатмкунандагон, ки дар мактаби миёна дар таҷрибаомӯзии педагогӣ иштирок намуданд, нишон дод, ки ҳангоми истифодабарии матнҳои аслий, махсусан матнҳои илмӣ, бадеӣ ва иҷтимоӣ, онҳо аз норасоии малакаҳои забонӣ ва методии

кор бо матн душворӣ мекашанд. Аз ин рӯ, зарур аст, ки дар раванди таълими муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ омӯхтани забони хориҷӣ чун ихтисос набояд танҳо ҳадафи рушди фаъолияти забониву нутқии муҳассилинро, балки ташаккул ва инкишофи малакаҳои онҳоро барои интихоби матн, тавсифу баррасӣ, таҳлил ва мутобиқсозии он ба сатҳи забондонии шогирдон, инчунин, эҷоди андешаҳои шахсӣ дар асоси матн дошта бошад.

Навгони илмӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки бори аввал дар заминаи таҳқиқоти мазкур, тавассути амсилаи назариявии таҳиягардида, методикаи мукаммали ташаккули маҳорати касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисзабон коркард гардида, ба амалияи таълимӣ татбиқ шуд. Ҳамзамон, самаранокии методикаи пешниҳодшуда ба таври таҷрибавӣ санҷида шуда, сатҳи таъсири он ба рушди маҳорати касбии донишҷӯён арзёбӣ гардид. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада, тавсияҳои амалии илмӣ-асоснок барои омӯзгорони забони англисӣ оид ба интихоб, коркард ва истифодаи матнҳои англисзабон таҳия шудаанд, ки метавонанд дар такмили раванди таълими забони хориҷӣ саҳми назаррас гузоранд.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшавандаи таҳқиқот ҷамъи ақидаю натиҷаҳои диссертантро оид ба ҷамъбасти диссертатсия ишғол намуда, бо чор банд асоснок карда шудаанд, ки ҷолиби диққат аст.

Асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот пеш аз ҳама дар он аст, ки натиҷаҳои бадастомада бо воситаи тадқиқоти таҷрибавӣ дар муҳити воқеии таълимӣ санҷида шуда, бо таҳлили маълумотҳои мӯътамад ва баҳодиҳӣ асоснок шудаанд. Ҳамчунин, мувофиқати натиҷаҳо ба ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот, инчунин истифодаи манбаъҳои мувофиқ эътимоднокии онҳоро таъмин менамояд.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, нух зербоб, хулосаҳои бобҳо, хулоса, рӯйхати адабиёт оид ба мавзӯи таҳқиқот ва 4 замима иборат мебошад. Муҳтавои диссертатсияро аз 197 саҳифаи чопи компютерӣ, 3 расм, 3 диаграмма ва 5 ҷадвал ташкил медиҳад. Рӯйхати адабиёти истифодашуда 218 номгӯй ва сарчашмаҳоро фаро мегирад.

Боби аввали таҳқиқоти диссертатсионӣ “Асосҳои назариявии омодагии касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ” ном гирифта, аз се зербоб таркиб ёфтааст.

Дар ин боби рисола диссертант асосҳои назариявӣ ва методологии омодасозии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷиро дар шароити муносири рушди маориф баррасӣ намудааст. Аз ҷониби диссертант таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ, густариши муносибатҳои байнифарҳангӣ ва рушди технологияҳои иттилоотӣ ба тағйирёбии талабот ба тайёрии касбии омӯзгорон таҳлил гардидааст. Дар заминаи таҳлили адабиёти илмӣ аз ҷониби ӯ ҷанбаҳои асосии салоҳиятҳои касбии омӯзгори забони хориҷӣ муайян ва мушаххас карда шудаанд.

Ҳамчунин, диссертант масъалаҳои такмили мазмун ва сохтори омодасозии омӯзгоронро мавриди баррасӣ қарор дода, зарурати гузариш аз равиши донишмехвар ба равиши салоҳиятнокро асоснок намудааст. Мушкилоти мавҷудаи низоми тайёрии омӯзгорон аз ҷониби ӯ ошкор гардида, роҳҳои ҳалли онҳо пешниҳод шудаанд.

Дар боб аз ҷониби диссертант амсилаи назариявии омӯзгори забони хориҷӣ таҳия гардидааст, ки талабот ба дониш, малака, маҳорат ва сифатҳои шахсии омӯзгор, инчунин сатҳи омодагии касбии ӯро дар бар мегирад. Ҳамзамон, меъёрҳои муносири касбияти омӯзгор ва хусусияти бисёрсатҳаи раванди омодасозии ӯ тавзеҳ дода шудаанд.

Илова бар ин, диссертант равишҳои асосии педагогӣ, психологӣ ва забоншиносиро дар касбигардони таълими забони хориҷӣ баррасӣ намуда, нақши калидии равишҳои низомнокӣ, шахсиятӣ-фаъолиятнокӣ ва салоҳиятнокиро таъкид мекунад. Ӯ зарурияти ташаккули салоҳиятҳои забонӣ, методӣ, муоширатӣ ва байнифарҳангӣ, ҳамзамон рушди малакаҳои худомӯзӣ ва истифодаи технологияҳои муосирро асоснок намудааст.

Ҳамин тариқ, боби аввал хусусияти назариявӣ-умумисозӣ дошта, аз ҷониби диссертант заминаи илмӣ-методологии таҳқиқоти минбаъда фароҳам оварда шудааст.

Боби дуюми диссертатсия **“Заминаҳои методологии омӯзиши хониш ғангоми омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ”** унвон гирифта, аз 4 зербоб иборат мебошад.

Дар боби дуюми рисола диссертант ҷанбаҳои амалӣ ва методии оморасозии омӯзгорони ояндаи забони хориҷиро ба таври муфассал ва асоснок баррасӣ намудааст, ки яке аз бартариҳои муҳими таҳқиқот ба шумор меравад. Афзалияти асосии боб дар он аст, ки принсипи касбигардони раванди таълим ба таври возеҳ муайян гардида, зарурати мутобиқсозии он ба талаботи воқеии фаъолияти педагогӣ асоснок карда шудааст.

Диссертант мазмун ва сохтори малакаҳои касбии омӯзгори забони хориҷиро ҳамаҷониба таҳлил намуда, нақши калидии малакаҳои забонӣ, муоширатӣ, методӣ, иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва байнифарҳангиро дар фаъолияти касбӣ нишон додааст. Махсусан, таваҷҷуҳи хоса ба ташаккули малакаҳои лингвометодӣ ҳамчун ҷузъи муҳими омодагии касбӣ равона гардидааст.

Яке аз дастовардҳои назарраси боб таҳлили амиқ ва муфассали раванди хониш мебошад, ки он ҳамчун яке аз рӯкнҳои асосии фаъолияти

нутқӣ арзёбӣ мегардад. Диссертант моҳият, сохтор, марҳилаҳо ва механизмҳои психолінгвистии раванди хонишро баррасӣ намуда, аҳаммияти онро ҳамчун воситаи рушди тафаккури таҳлилӣ, ҷаҳонбинӣ ва салоҳияти касбии омӯзгор асоснок кардааст.

Бартарии муҳими дигар дар он зоҳир мегардад, ки диссертант робитаи мутақобилаи хонишро бо дигар намудҳои фаъолияти нутқӣ (гуфтор, навиштан ва шунавоӣ) нишон дода, зарурати рушди ҳамгироёнаи онҳоро таъкид менамояд. Инчунин, стратегияҳо ва усулҳои муосири омӯзиши хониш, аз ҷумла равишҳои функционалӣ ва муоширатӣ, ба таври илмӣ асоснок карда шудаанд.

Қобили зикр аст, ки дар боб масъалаҳои интихоб ва истифодаи матнҳои таълимӣ, меъёрҳои интихоби онҳо ва нақши матн ҳамчун воситаи марказии раванди таълим ба таври мушаххас таҳлил гардидаанд. Диссертант нақши матнро на танҳо ҳамчун манбаи иттилоот, балки ҳамчун воситаи рушди малакаҳои нутқӣ, маърифатӣ ва байнифарҳангӣ нишон медиҳад.

Аз дастовардҳои муҳими илмӣ боб таҳияи амсилаи педагогии ташаккули омодагии касбии омӯзгорони оянда барои кор бо матнҳои англисзабон ба ҳисоб меравад, ки дар асоси равишҳои муосири педагогӣ (низомнокӣ, салоҳиятнокӣ, шахсиятӣ-фаъолиятнокӣ ва ғ.) бунёд ёфтааст. Амсилаи пешниҳодшуда бо фарогирии ҷузъҳои ҳадафӣ, муҳтавоӣ, равандӣ ва арзёбӣ-намоишӣ дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ мебошад.

Ҳамин тариқ, боби дуюм бо фарогирии васеи масъалаҳои назариявӣ ва амалӣ, таҳлили амиқи илмӣ ва пешниҳоди ҳалли методии муосир фарқ намуда, саҳми назарраси диссертантро дар рушди методикаи таълими забони хориҷӣ нишон медиҳад.

Боби сеюми диссертатсия “Санҷиши самаранокии методикаи ташаккули маҳорати омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисзабон” номгузорӣ шуда, аз 2 зербоб таркиб ёфтааст.

Диссертант дар ин боб чараёни татбиқи методикаи тайёр намудани омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисзабонро, ки дар асоси амсилаи педагогии таҳияшуда ва бо истифодаи машқҳои дар раванди таҳқиқот эҷодгардида омода шудааст, ба таври муфассал шарҳ додааст. Инчунин, дар боби мазкур натиҷаҳои самаранокии истифодаи методикаи пешниҳодшуда оварда шудаанд.

Боби сеюми диссертатсия ба таҳқиқи таҷрибавии самаранокии методикаи таҳиягардида барои оmodасозии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ ба кор бо матнҳои англисӣ бахшида шудааст. Дар боби мазкур ҷанбаҳои асосии татбиқи методикаи педагогӣ ба таври муфассал баррасӣ гардида, равиши гузаронидани таҳқиқот бо гуруҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ, меъёрҳои интихоби матнҳои англисӣ, давомнокии таҷриба ва усулҳои баҳогузори натиҷаҳои омӯзиш бо тартиби мантиқӣ ва равшан пешниҳод шудааст.

Диссертант таҳқиқоти пешакӣ гузаронида, сатҳи ибтидоии малакаҳои донишҷӯёнро муайян карда, бо интихоби гуруҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ бо сатҳи баробар аз ҷиҳати дониши забони англисӣ ва малакаҳои кор бо матнҳо асоснокии эмпирикии натиҷаҳоро таъмин кардааст. Таҳлил нишон дод, ки донишҷӯён дар марҳилаи пешазозмоишӣ мушкилоти ҷиддӣ доштанд, махсусан дар фаҳмиши маънои умумии матн, муайян кардани фикри асосӣ, арзёбии услуб ва истифодаи иттилоот дар мавридҳои амалӣ.

Гузаронидани таҷрибаи педагогӣ бо истифодаи методикаи нав дар гуруҳи таҷрибавӣ натиҷаҳои мусбат нишон дод: малакаҳои кор бо

матнҳо, аз ҷумла таҳлили мазмун ва истифодаи амалӣ, бо таври назаррас беҳтар шуданд ва фарқияти миёна нисбат ба гуруҳи назоратӣ ба 25–30 фоиз расид. Илова бар ин, малакаҳои хаттӣ, захираи луғавӣ, тафаккури интиқодӣ ва эътимоди шахсӣ низ рушд ёфтанд. Натиҷаҳои бадастомада нишон медиҳанд, ки истифодаи матнҳои воқеӣ ва машқҳои таҳлиلى на танҳо малакаҳои забонӣ ва методиро такмил дод, балки ба ангезиш ва иштироки фаъоли донишҷӯён низ таъсири мусбат расонд.

Ҳамин тавр, боби сеюм собит месозад, ки методикаи таҳиягардида барои рушди малакаҳои касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ самарабахш мебошад ва истифодаи усулҳои интерактивӣ, таҳлиلى ва амалӣ дар ҷараёни таълим барои мутобиқ сохтани тайёрии касбӣ ба талаботи воқеии фаъолияти педагогӣ хеле муассир аст.

Аҳаммияти илмию амалии таҳқиқот дар он аст, ки натиҷаҳои бадастомада метавонанд ҳамчун заминаи амалии такмили раванди тайёрии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ истифода шаванд. Пешниҳодоти таҳқиқот барои тарҳрезӣ ва татбиқи курсҳо, семинарҳо, барномаҳои таълимӣ ва методикаҳои кор бо матнҳои хориҷизабон мувофиқ ҳастанд. Мавод ва тавсияҳои таҳиягардида метавонанд дар фаъолияти таълимӣ-методӣ ва инчунин дар тайёр кардани дастурамалҳои таълимӣ ва воситаҳои омӯзишӣ аз ҷониби омӯзгорони забони хориҷӣ истифода шаванд.

Диссертант оид ба мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ 10 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 4 мақола дар нашрияҳои илмӣ тақришавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таълиф намудааст, ки онҳо мазмуну муҳтавои диссертатсияро инъикос карда метавонанд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талабот. Сохтор, мундариҷа, услуб, ороиш, ҳаҷми диссертатсия ба меъёрҳои муйяншудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад.

Диссертант дар рисолааш 4 замима дохил кардааст, ки ба пуррагӣ ва равшанӣ фаро гирифтани мавзӯ мусоидат мекунанд. Замимаи 1 намуди машқҳо ва супоришҳоро, ки дар санҷиши пеш ва пасазозмоишӣ истифода шудаанд, нишон медиҳад. Замимаи 2 матнҳоро барои марҳилаи пешазозмоишӣ пешкаш мекунад, Замимаи 4 бошад матнҳои марҳилаи пасазозмоиширо фаро мегирад. Ҳамзамон, Замимаи 3 намунаи матнҳое мебошад, ки дар ҷараёни татбиқи методикаи таҳиягардида истифода бурда шудаанд. Ҳузури ин замимаҳо имконият медиҳад, ки тарзи татбиқ ва самаранокии методикаи таҳияшуда, хусусиятҳои амалӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти педагогиро ба таври возеҳ арзёбӣ кунанд. Инчунин, замимаҳо саҳми муҳим дар тасдиқи асоснокии натиҷаҳо ва фаҳмиши комили ҷанбаҳои методика доранд.

Автореферати диссертатсия фарогири мазмуну муҳтавои таҳқиқоти диссертатсионӣ буда, ба талаботи “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ” (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267), ва “Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия, автореферати диссертатсия ва дигар маводди илмӣ (фармоиши ҚОА назди Президенти ҚТ аз 27.12.2024, №493)” ҷавобгӯ мебошад.

Дар радифи дастовардҳои илмии бадастомада ба андешаи мо дар диссертатсия **норасоиҳои зерин** низ мушоҳида гардиданд:

1. Натиҷаҳои таҷрибаи педагогӣ бо рақамҳо ва фоизҳо пешниҳод шудаанд, аммо ҷадвалҳо ё графикҳо барои намоиши муқоисавии гуруҳҳои таҷрибавӣ ва назоратӣ дар диссертатсия ба ҳадди ақал оварда

шудаанд. Илова намудани чадвалҳо ва диаграммаҳо равшани натиҷаҳоро меафзояд ва арзёбии онҳо барои хонанда осонтар мегардад.

2. Дар тавсифи методикаи таҳиягардида баъзе қадамҳо ва марҳилаҳо бо забони мураккаб ва дароз тавсиф шудаанд. Сохтани чадвалҳо ё схемаҳои методологӣ барои нишон додани равиши кор бо матнҳо ва усулҳои баҳогузори метавонад барои хонандаи диссертатсия фаҳмоии бештар диҳад.

3. Баъзе меъёрҳои баҳогузори ва сатҳи арзёбӣ дар таҳқиқоти таҷрибавӣ ба таври умумӣ оварда шудаанд, аммо тавсифи муфассали усулҳои ҳисоб ва ҳисобкунии фоизҳо ё сатҳҳои арзёбӣ кам аст. Таъкид ва равшан кардани ин усулҳо ба қавӣ шудани асоснокии натиҷаҳо кӯмак мерасонад.

4. Дар баъзе ҷойҳо забони техникӣ ва илмӣ бо услуби мураккаб ва расмӣ истифода шудааст, ки фаҳмиши матнро барои хонандагони ғайритахассус мушкил мекунад. Тавсия дода мешавад, ки матн бо ибораҳои оддӣ ва раван такмил дода шавад.

Эродҳои мазкур хусусияти тавсиявӣ дошта, арзиши баланди илмӣ таҳқиқоти диссертатсиониро коста намегардонанд.

Дар умум, муаллиф мақсаду вазифаҳои гузошташударо пурра иҷро намуда, дар ин самт натиҷаҳои муайянеро барои дифоъ пешниҳод кардааст.

Ҳамин тавр, таҳқиқоти диссертатсионии мазкур дар мавзӯи “Тайёрии касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D011900 – Забони хориҷӣ: ду забони хориҷӣ (6D011902 – Назария ва технологияи таълими забонҳои хориҷӣ (таҳсилоти касбӣ) (забони англисӣ)) дар сатҳи хуби илмӣ анҷомдодашуда ба шумор рафта,

дорои навгонӣ, арзиши илмию амалӣ аст ва ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35-уми Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 ва тағйиру иловаҳо ба Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26.06.2023, №295 тасдиқ шудааст, қомилан ҷавобгӯ буда, муаллифи он Ҷамшедзода Ҷамила сазовори дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D011900 – Забони хориҷӣ: ду забони хориҷӣ (6D011902 – Назария ва технологияи таълими забонҳои хориҷӣ (таҳсилоти касбӣ) (забони англисӣ)) мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои педагогӣ,
профессори кафедраи забоншиносии
умумӣ ва типологияи муқоисавии
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

 - Рузиева Лола Толибовна

Суроға: 735025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, ҳ. Рӯдаки, 17.
Тел.: + 992 945 88 10 88

Имзои Л.Т.Рузиеваро тасдиқ мекунад
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсус
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Шодихонзода Э.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, ҳ. Рӯдаки, 17.
тел.: + (+992) (37) 2 21 77 11
« 8 » 04 соли 2026.